

Ειδικό Τεύχος

Η προσέγγιση Orff στην ειδική μουσική παιδαγωγική και στη μουσικοθεραπεία:
Πράξη, θεωρία και έρευνα

Κριτική DVD

“I Have Become Young Again” Music, Language, Movement: Artistic and Pedagogical Opportunities for People in Advanced Age

Christine Schönherr & Coloman Kallós

Από τη Lucia Kessler-Κακουλίδη

*“I Have Become Young Again” Music, Language, Movement Artistic and
Pedagogical Opportunities for People in Advanced Age*

Christine Schönherr & Coloman Kallós

Produced by the Mozarteum University Salzburg
Carl Orff Institute for Elemental Music and Dance Pedagogy
© 2012
UNIMOZ-004/2012
ISBN: 978-3-9502713-2-4

Η **Lucia Kessler-Κακουλίδη**, απόφοιτη της Fachakademie für Musik, Richard-Strauss-Konservatorium και του Ινστιτούτου Ρυθμικής (A. Hoellering) Dalcroze – Μονάχου με ακαδημαϊκό τίτλο Καθηγήτρια Ρυθμικής Dalcroze. Επαγγελματικές δραστηριότητες: Γερμανία: Ειδικό Δημοτικό Σχολείο, Μοντεσσोरιανό Σχολείο-Γυμνάσιο, επιμόρφωση ενηλίκων του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας. Ελλάδα: Ίδρυμα για το Παιδί «Η Παμμακάριστος», Μονάδα Αυτιστικών Παιδιών του Ε.Κ.Ψ.Υ.κ.Ε., Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών/ Μαράσλειο Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευση. Παρουσιάζει τη δουλειά της σε διαλέξεις, δημοσιεύσεις και σεμινάρια. Είναι επίτιμος μέλος του Ε.Σ.Π.Ε.Μ., μέλος της Deutsche Musiktherapeutische Gesellschaft, της Ε.Ε.Μ.Ε., της Ε.Ε.Π.Ε. και ιδρυτικός μέλος του Ελ.σ.σ.Α. Είναι συγγραφέας βιβλίου και άρθρα της έχουν δημοσιευτεί σε επιστημονικά περιοδικά στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Email: luciakessler@gmail.com

Αρκεί να διαβάσει κανείς τον τίτλο και να παρατηρήσει το εξώφυλλο, για να καταλάβει ότι το DVD των Christine Schönherr και Coloman Kallós προσφέρει μια ανατρεπτική αντίληψη σχετικά με τα άτομα τρίτης ηλικίας, μιας και η φράση “*I have become young again*” γεννά συναισθήματα χαράς, ευεξίας, αισιοδοξίας και ζωντάνιας.

Χωρίς αμφιβολία, το θέμα της γήρανσης του πληθυσμού της γης απασχολεί το σύγχρονο άνθρωπο περισσότερο από ποτέ, καθώς το ποσοστό των υπερηλίκων (άτομα άνω των 75 ετών) διαρκώς αυξάνεται και -σε συνδυασμό με τη μείωση του αριθμού των γεννήσεων- δημιουργεί καινούριες

προκλήσεις για τις κοινωνίες (Ζώρζος 2005- Marchand 2012). Συνεπώς, απαιτείται μια διαφορετική θεώρηση του ανθρώπου τρίτης ηλικίας, η οποία θα τον προσεγγίζει ως ολότητα με σωματική, πνευματική και ψυχική υπόσταση. Μέσα από αυτό το πρίσμα, αναδύονται δύο καιρία πολιτισμικά, πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα: το πώς αντιλαμβανόμαστε τον άνθρωπο αυτής της ηλικίας, και το κατά πόσο του παρέχεται η δυνατότητα να αυτοπροσδιορίζεται ως ενεργό μέλος της κοινότητας διανύοντας τη φάση της γήρανσής του με τη μεγαλύτερη δυνατή ευχαρίστηση. Όπως χαρακτηριστικά παρατηρεί η

Schönherr στο φυλλάδιο που συνοδεύει αυτό το διπλό DVD: «Σημασία δεν έχει μόνο το πόσα χρόνια ζούμε, άλλα και το πώς περνάμε τα χρόνια της τρίτης ηλικίας».

Πρωτού, όμως, καταγράψω κάποιες σκέψεις για το DVD θα αναφερθώ σύντομα στους δημιουργούς του. Η Christine Schönherr σπούδασε παιδαγωγική, μουσική και ρυθμική στο πανεπιστήμιο του Αμβούργου (Γερμανία). Στη συνέχεια πραγματοποίησε εξειδικευμένες σπουδές στη μουσική και στην κίνηση στο φημισμένο ινστιτούτο Carl Orff του Πανεπιστημίου Mozarteum στο Salzburg (Αυστρία), ενώ αργότερα εξειδικεύτηκε στη μέθοδο AAP (Atemrhythmische Angepasste Phonation nach Coblenzer) και εκπαιδεύτηκε στη Γιόγκα. Η Schönherr είναι υπεύθυνη για το πρακτικό μέρος του DVD, δηλαδή, για την προετοιμασία και την εκτέλεση του προγράμματος μουσικής και χορού για τους ηλικιωμένους. Επιπλέον, ως καθηγήτρια στο ινστιτούτο Carl Orff, φέρει την ευθύνη της εκπαίδευσης και επίβλεψης των φοιτητών του ινστιτούτου Orff που συμμετείχαν και συνεργάστηκαν μαζί της σε αυτό το πιλοτικό πρόγραμμα.

Ο Coloman Kallós σπούδασε επίσης στο ινστιτούτο Carl Orff. Στη συνέχεια εξειδικεύτηκε στα μέσα διδακτικής και καταγραφής (media didactics and documentation). Στο DVD έχει αναλάβει το τεχνικό μέρος της παραγωγής και είναι υπεύθυνος για τις βιντεοσκοπήσεις. Ο Kallós, μέσα από τις εύστοχες προτάσεις της Schönherr, βιντεοσκόπησε με μεγάλη ευαισθησία τις συναντήσεις των υπερηλίκων στο παιδαγωγικό-καλλιτεχνικό πρόγραμμα «Μουσική, Γλώσσα, Κίνηση». Ειδικότερα, κατάφερε να «αιχμαλωτίσει» με τη κάμερα ιδιαίτερες στιγμές της επικοινωνίας και της έκφρασης των συμμετεχόντων, τις δυνατότητες και τις δυσκολίες τους, πάντοτε όμως με σεβασμό και ευαυσθησία.

Ως διπλό DVD αποτελείται από δύο δίσκους και είναι στη γερμανική και στην αγγλική γλώσσα. Το περιεχόμενο του πρώτου δίσκου έχει ως θέμα: «Υπόβαθρο και αναστοχασμός» (background and reflection) και απαρτίζεται από τρία μέρη: Α) Επισκόπηση της βασικής παιδαγωγικής της μουσικής και του χορού (overview of elemental music and dance pedagogy (EMDP), Β) Αναστοχασμοί για τη μουσική και το χορό με ηλικιωμένους ανθρώπους (reflections on music and dance with elderly people) και Γ) Εμβαθύνσεις στη ζωή δύο κατοίκων ενός οίκου ευγηρίας (insights into the lives of two nursing home residents). Συγκεκριμένα, στο Α μέρος γίνεται μια ανασκόπηση των αρχών της μουσικοπαιδαγωγικής μεθόδου Orff και της εξέλιξής της έως σήμερα. Στην εισαγωγή παρουσιάζεται μια πλήρης εικόνα για την πορεία της μεθόδου και τα πεδία στα οποία

εφαρμόζεται. Εκτός από την εφαρμογή της στο νηπιαγωγείο, την πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση εφαρμόζεται εδώ και δεκαετίες και στην ειδική παιδαγωγική, όπως στην συνεκπαίδευση παιδιών με και δίχως αναπηρία. Ένα καινούριο πεδίο εφαρμογής της μεθόδου προτάθηκε πρόσφατα από την Schönherr και αφορά στα άτομα που διανύουν την τρίτη ηλικία. Στο πλαίσιο της ρήσης του Orff (2011: 147): «Η Στοιχειακή Μουσική μπορεί [...] να βιώνεται και να μαθαίνεται από τον κάθε άνθρωπο»¹ και με βάση τον ουμανιστικό χαρακτήρα της μεθόδου παρέχεται η δυνατότητα εφαρμογής της στον ευρύτερο χώρο της διά βίου μάθησης του ανθρώπου, ανεξαρτήτως ηλικίας. Με άλλα λόγια, στο Α μέρος δίνεται στον κάθε ενδιαφερόμενο μια άκρως ενδιαφέρουσα και πλήρης ενημέρωση σχετικά με το θεωρητικό και πρακτικό πλαίσιο στο οποίο βασίζεται η μέθοδος Orff και παρουσιάζονται όλα τα θέματα με τέτοιον τρόπο, ώστε ο καθένας, ανεξάρτητα από την ενασχόλησή του με τη μουσική, να μπορεί να αποκομίσει σχετικές γνώσεις.

Στο Β μέρος καταγράφονται οι απόψεις καθηγητών από τον κλάδο της μουσικής επιστήμης, καθώς και επαγγελματιών στο χώρο της φροντίδας υπερηλίκων, σχετικά με την επίδραση της μουσικής σε αυτή την ομάδα ανθρώπων. Παράλληλα, τονίζεται η κοινωνική σημασία της μουσικής, όπως και ο ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει σε άτομα με γεροντική άνοια, αφού επιδρά άμεσα στο συναίσθημα και δεν εγκλωβίζεται σε πολυδαίδαλες νοητικές επεξεργασίες. Ιδιαίτερα θετική εντύπωση στον αναγνώστη/θεατή προκαλεί ένα παράδειγμα αξιοποίησης της μουσικής μέσω μουσικοκινητικών παιχνιδιών αλληλεπίδρασης μικρών παιδιών και υπερηλίκων. Όπως αναφέρει ο Hartogh (καθηγητής μουσικής παιδαγωγικής στο πανεπιστήμιο της Vechta, Γερμανία) το 2050 θα έχουμε πιο πολλά άτομα που θα είναι ηλικίας άνω των 80 ετών απ' ό,τι άτομα κάτω των 15 ετών. Αυτό δείχνει το μέγεθος της ανάγκης να ασχοληθεί η κοινωνία από τώρα με τον πληθυσμό της τρίτης ηλικίας. Ήδη στη Γερμανία υπάρχουν αρκετά πανεπιστημιακά τμήματα που προσφέρουν μεταπτυχιακές σπουδές στον κλάδο της μουσικής στην γεροντολογία (Musikgeragogik) για επαγγελματίες στο χώρο της μουσικής επιστήμης ή της φροντίδας.

Στο Γ και τελευταίο μέρος του πρώτου δίσκου (DVD) παρουσιάζονται οι απόψεις δύο συμμετεχόντων στο πρόγραμμα «Μουσική, Γλώσσα, Κίνηση». Χαρακτηριστική είναι η δήλωση ενός ενενηταενηνιάχρονου: «Πέρα από τις

¹ "Elementare Musik ist [...] für jeden Menschen erleb- und erlernbar" (Orff 2011: 147).

ώρες που έρχονται τα παιδιά μου, αυτή είναι η πιο ωραία ώρα μέσα στην εβδομάδα. Όλη την εβδομάδα περιμένω πιο πολύ την ώρα της μουσικής». Ομοίως, η δεύτερη συνεντευξιαζόμενη τονίζει τη μεγάλη σημασία που έχει αυτή η δραστηριότητα για την ίδια, καθώς συνδέει τις μουσικές εμπειρίες από την παιδική της ηλικία με τα μαθήματα της μουσικής που παρακολουθεί σήμερα.

Όπως αναφέρει η Schönherr, στόχος του προγράμματος ήταν να 'σπάσει' η απομόνωση των υπερηλίκων και να τους προσφερθούν οι κατάλληλες ευκαιρίες προκειμένου να αναπτύξουν τη δημιουργικότητα και τη φαντασία τους, ανεξαρτήτως ηλικίας. Τα συναισθηματικά οφέλη για τους συμμετέχοντες στο πρόγραμμα ήταν πρωτίστως η επικοινωνία που αναπτύχθηκε ανάμεσα τους, και η τόνωση του αυτοσυναισθήματος τους από τις επιτυχίες τους στις μουσικοκινητικές δραστηριότητες. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται όμως και στο γεγονός ότι οι συμμετέχοντες βίωσαν ότι ακόμα και σε αυτή την ηλικία υπάρχει η δυνατότητα μάθησης και εξέλιξης στο γνωστικό και σωματικό-κινητικό τομέα.

Στο δεύτερο δίσκο του DVD παρουσιάζονται οι δραστηριότητες στην πράξη και περιλαμβάνονται τα παρακάτω μέρη: 1) Μουσικοχορευτικές δραστηριότητες (activities with music and dance) 2) Χώρος για δημιουργικότητα και φαντασία (room for creativity and imagination), και 3) Σημεία εστίασης για την ηλικιακή ομάδα (focal points for the age group). Το κάθε μέρος αποτελείται από πρακτικά παραδείγματα και θεωρητικούς σχολιασμούς διαφόρων ενοτήτων όπως: ενεργό άκουσμα της μουσικής, μουσικά όργανα, χοροί, γλώσσα και δραματοποίηση, τραγούδια, αυτοσχεδιασμός, οι εποχές, επικοινωνία, χιούμορ. Παράλληλα, αναλύεται η σημασία της κάθε ενότητας σε σχέση με τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των εκάστοτε συμμετεχόντων.

Με δεδομένο ότι η συνολική διάρκεια των δύο δίσκων του DVD είναι περισσότερο από τέσσερις ώρες, κατανοεί κανείς το ευρύ φάσμα των θεμάτων που αναλύονται και την ποικιλομορφία αυτών. Τα βίντεο αποτελούν πράγματι μια πηγή προτάσεων σχετικά με το πώς μπορεί κάποιος να συνδέσει τη μουσική και την κίνηση με την τρίτη ηλικία. Εκείνο όμως που ξεχωρίζει είναι ο ενθουσιασμός, το πάθος και η αφοσίωση της Schönherr στην εργασία της με τους υπερηλίκους. Σαν ένας χείμαρρος, θα έλεγα, παρακινεί ακόμη και τον πιο διστακτικό από τους συμμετέχοντες στα δρώμενα, δίνοντάς του την ευκαιρία να γευτεί τη μοναδική εμπειρία της μουσικής. Ταυτόχρονα, δίνει στους φοιτητές που συμμετέχουν στο πρόγραμμα τη δυνατότητα να καταθέσουν τις δικές τους ιδέες, τη μουσική και τα έθιμα της πατρίδας τους,

αξιοποιώντας το μουσικό όργανο που παίζει ο καθένας τους.

Χωρίς αμφιβολία οι Schönherr και Kallós εμπλουτίζουν με αυτό το DVD την υφιστάμενη βιβλιογραφία σχετικά με την εφαρμογή της μουσικής στην γεροντολογία. Με ιδιαίτερη ευαισθησία παρατηρούν τα άτομα της τρίτης ηλικίας φέρνοντας στο νου την Pörtner (2008: 28) που γράφει:

«Πρέπει να δείχνουμε σεβασμό στον κάθε άνθρωπο και στον τρόπο που εκφράζεται, ακόμα και αν δεν μας είναι άμεσα κατανοητός. Για τον συγκεκριμένο άνθρωπο η έκφρασή του έχει ένα νόημα και αυτό απαιτεί σεβασμό. Δεν μπορούμε πάντα να τον κατανοούμε σε βάθος. Πρέπει να σεβόμαστε ότι συχνά δεν είναι δυνατό να αντιλαμβανόμαστε και να ξεπερνάμε τα όρια που θέτει η αναπηρία στα άτομα με νοητική υστέρηση ή στους ηλικιωμένους με γεροντική άνοια. Όμως η πεποίθηση ότι η συμπεριφορά τους έχει κάποιο νόημα γι' αυτούς, ακόμα και εάν δεν μπορούμε να το ανακαλύψουμε, συνεπάγεται μια στάση που έχει από μόνη της θετικές επιπτώσεις».²

Στο DVD φαίνεται ότι οι συντελεστές προσέγγισαν το θέμα τους με επαγγελματισμό. Έχοντας ως σύμμαχο την πολύχρονη εμπειρία τους καταπιάνστηκαν με το πρόγραμμα αυτό προπάντων σε ευρύ φάσμα και με μια αύρα αισιοδοξίας ότι και στη μεγάλη ηλικία υπάρχει χαρά, δημιουργικότητα και εξέλιξη.

Κλείνοντας, ας θυμηθούμε από το ποίημα «Σύννεφα με παντελόνια» του Βλαδίμηρου Μαγιακόφσκι (2012: 118) το στίχο: «Εγώ δεν έχω ουδέ μιαν άσπρη τρίχα στην ψυχή μου...».

Νομίζω ότι αυτή η φράση αντικατοπτρίζει εύστοχα την αντίληψη των δύο συνεργατών σχετικά με τον τρόπο προσέγγισης της τρίτης ηλικίας, καλώντας τον αναγνώστη/θεατή να συμμεριστεί αυτή την προσφιλή σχέση ανάμεσα στον άνθρωπο και τα γηρατειά.

Βιβλιογραφία

Ζώρζος, Μ. (2005). *Διατήρηση της Λειτουργικότητας σε Άτομα Τρίτης Ηλικίας*.

² «Jeder Mensch muss ernst genommen werden in seiner ganz eigenen Art und Ausdrucksweise, selbst wenn sie zunächst unverständlich erscheint. Für die betreffende Person hat sie einen Sinn, und das muss respektiert werden. Nicht immer gelingt es, diesem Sinn auf die Spur zu kommen. Wir müssen damit leben, dass es oft nicht gelingt, die Mauer zu durchdringen und die Welt geistig behinderter oder verwirrter alter Menschen zu verstehen. Aber das Wissen, dass ihr Verhalten für sie einen Sinn hat, auch wenn er uns verborgen bleibt, impliziert eine Haltung, die an sich schon positive Auswirkungen hat» (Pörtner 2008: 28).

Αθήνα: Ελληνική Γεροντολογική και Γηριατρική Εταιρία.

Μαγιακόφσκι, Β. (2012). *Μαγιακόφσκι Ποιήματα* (μτφ. Γιάννης Ρίτσος). Αθήνα: Εκδόσεις Κοροντζή.

Marchand, M. (2012). “*Gib mir mal die große Pauke...*” *Musikalische Gruppenarbeit im Altenwohn- und Pflegeheim*. Münster: Waxmann.

Orff, C. (2011). *Studenten- und Lehrertexte zu Theorie und Praxis des Orff-Schulwerks. Basistexte aus den Jahren 1932-2010*. Mainz: Schott Music GmbH & Co.

Pörtner, M. (2008). *Ernstnehmen Zutrauen Verstehen*. Stuttgart: Klett-Cotta Verlag.

Προτεινόμενη παραπομπή:

Kessler-Κακουλίδη, L. (2013). Κριτική DVD: “*I Have Become Young Again*”. Music, Language, Movement: Artistic and Pedagogical Opportunities for People in Advanced Age” (Christine Schönherr & Coloman Kallós). *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική, Ειδικό Τεύχος 5(2)*, 219-222. Ανακτήθηκε από το <http://approaches.primarymusic.gr>